

EXCURSIE RUHRGEBIED

29 t/m 30 mei 2026

AetA

Deelnemers

Naam deelnemer	Mobiel tel.nr
Babs Appels	06-22423590
Cees Brandjes	06-25064082
Mathieu Bruls	06-11138248
Jan Hein Daniëls	06-16317635
Juliette Daniels	06-13805075
Ieke Frankenmolen	06-55735638
Hans van Heeswijk	06-53234871
Harrie van Helmond	06-12963964
Arne van Herk	06-52650254
Jan-Richard Kikkert	06-25012593
Sabien de Kleijn	06-54603704
Tijmen Arnold Ploeg	06-15001733
Jacques Prins	06-55112812
Wilma Sikkenga	06-11138248
Remko Veenstra	06-54635240
Joke Vos	06-53468878
Jasper van Zwol	06-39251425

Organisatie

Jacques Prins	06-55112812
Harrie van Helmond	06-12963964
Ton van Namen	

Programma

vrijdag 29 mei

locatie	tijd	project	adres
EINDHOVEN	08:30	vertrek per bus 2u reistijd Eindhoven Köln-Wesseling	de internationale touringcarhalte aan de John F. Kennedylaan, noordzijde station nabij de kegels
KÖLN	11:00	Pfarrkirche St Andreas	Eichholzerstrasse 66 Köln-Wesseling
	11:30	Wohnhaus Nagel 20-30 min reistijd naar Bonhoefferstrasse 8	In der Flecht und Pützstrasse, 50389 Wesseling-Keldenich
	12:30	Immanuelkirche 45-50 min reistijd naar Reichshof	Bonhoefferstrasse 8 Köln
REICHSHOF	14:30	Pfarrkirche St Bonifatius 55min reistijd Reichshof-Schalksmühle	Fritz Schulte-Strasse 2, 51580 Reichshof
SCHALKSMÜHLE	16:00	JUNG Gründervilla 68 min reistijd naar Hotel	Bergstrasse 37 58579 Schalksmühle
ESSEN	19:00	inchecken hotel Ramada, Essen met OV naar restaurant van Viehoferplatz, Essen (lijn 170)	Schützenbahn 58, 45127 Essen
	20:00	restaurant The Mine	Gelsenkirchenerstrasse, 45309 Essen
zaterdag 30 mei			
ESSEN	9:00	vertrek hotel per bus 20 min reistijd hotel-Zollverein	
	10:00	Zollverein Schaudepot 25 min reistijd naar St anthoniuskerche	Heinrich-Imig-Strasse 9, 45141 Essen
	12:00	St Anthoniuskerche 30 min reistijd Essen Duisburg	Kölnerstrasse 33, 45145 Essen
DUISBURG	13:00	Museum Küppersmühle + lunch 10 min reistijd	Philosophenweg 55, 47051 Duisburg
	15:00	Kulturkerche Liebfrauen 45min reistijd Duisburg-Neuss	König-Heinrich-Platz 3, 47051 Duisburg
NEUSS	16:00	St. Pauluskerche Weckhoven 90 min reistijd Neuss - Eindhoven	Maximilian-Kolbe-Straße 4, 41466 Neuss
EINDHOVEN	18:00	aankomst bus	NS station Eindhoven Centraal

Aanleiding

Aanleiding tot het organiseren van deze studiereis was de al lang gekoesterde wens om werk van Bienefeld, Böhm en Schwarz te gaan bezoeken. Het is dus niet vreemd dat er bij de selectie veel kerken op de long list kwamen te staan. Uiteindelijk is er in het programma een evenwicht gevonden tussen kerken en profane architectuur.

Voor wie meer wil weten over de hausse aan na-oorlogse kerkenbouw in deze regio, vooral omdat er daarbij een hoog architectonisch nivo werd bereikt, zijn dit fijne informatiebronnen:

- Kerkenbouw langs Maas en Rijn na 1945, A. Jacobs, ISBN9789462702202
- <https://strasse-der-moderne.de/kirchenbauten/>

Manifesta agendeert dit jaar (2026) de "ontwijdingscrisis": de massale kerksluitingen. Onbedoeld valt onze studiereis samen met dit actuele thema. Architectural Record schrijft hierover in december 2025 als volgt.

In Essen, Duitsland, in de schaduw van de machtige Zollverein - "'s werelds mooiste kolenmijn", nu een museum en UNESCO-werelderfgoed - staat een nogal merkwaardig gebouw. Met zijn rode bakstenen vleugels en glazen gordijnwanden die theatraal aan een parabolisch dak hangen, zou men kunnen worden aangenomen dat het een soort uitvoerig ontworpen sporthal is. Maar de sobere strengheid van de blinde, ruw gehouwen natuurstenen entreefront verdrijft dat idee onmiddellijk. Een klein, gemakkelijk te overzien prikbord onthult dat deze opvallende structuur ooit Heilig-Geist-Kirche (Kerk van de Heilige Geest) was, gebouwd in 1955-57 door de Pritzker Prize-winnaar Gottfried Böhm. Gesloten in 2020 en jarenlang leeg, het is een van de gelukkige onlangs verworven door de Berlijnse galeriehouders Johann König en nu een onafhankelijke kunstruimte.

De ontheiliging van Heilig-Geist-Kirche staat symbool voor een snel versnellende crisis in de Duitse kerken. Hoewel de gemeenten al tientallen jaren achteruitgaan, is de achteruitgang na Covid versneld: in de periode 2019-24 daalde het officiële lidmaatschap van de katholieke kerk met maar liefst 2.064.019 mensen, volgens statistieken vrijgegeven door de Duitse bisschoppenconferentie, met even rampzalige cijfers onder de protestantse denominaties. Als reactie hierop verstoten de kerkelijke autoriteiten kerken in een ongekend tempo. "In 2023 bedroeg het aantal kerken in Duitsland ongeveer 44.000", zegt kunsthistorica Barbara Welzel. "In de loop van het

volgende decennium kunnen er maar liefst 20.000 sluiten. Die cijfers omvatten geen kloosters, ziekenhuiskapellen, enzovoort, waarvan er ongeveer 60.000 zijn. Veel daarvan zullen ook sluiten.”

Het fenomeen van kerksluiting is vooral acuut in het Ruhrgebied, het roestgordelgebied dat de steden Bochum, Duisburg en Gelsenkirchen omvat, evenals Essen. Het hart van het economische herstel van Duitsland na de Tweede Wereldoorlog, in het gebied werden talloze kerken gereconstrueerd of helemaal opnieuw gebouwd in de boomjaren die volgden. Sinds de jaren tachtig, toen de industriële activiteit van het Ruhrgebied echter ophield, zijn de demografische gegevens radicaal veranderd - niet-christelijke gemeenschappen zijn gegroeid, terwijl de algemene bevolkingscijfers zijn gedaald. “In het Ruhrgebied zal het bisdom Essen in de periode 2005 tot 2030 80 procent van zijn parochiekerken hebben verlaten”, zegt Welzel. De gebouwen in kwestie vertonen vaak naoorlogse architecturale stijlen die niet noodzakelijkerwijs door het grote publiek worden begrepen of gewaardeerd, een factor die dit proces alleen maar versterkt.

Om de kwestie onder de aandacht te brengen, heeft Manifesta, de nomadische Europese kunstbiënnale, 12 ontheiligde Ruhrgebied-kerken gekozen als de belangrijkste tentoonstellingsruimtes voor de 16e editie, die de zomer van 2026 in de regio zal plaatsvinden.

Sinds de oprichting in 1994 heeft de biënnale zijn “eigen onderscheidende interdisciplinaire benadering ontwikkeld die architectuur en stedenbouw omvat en de vraag stelt: ‘Wat moet de stad worden?’” Legt de regisseur, Hedwig Fijen, uit. Naast Essen’s Heilig-Geist-Kirche, zijn

de locaties van Manifesta de Thomaskirche in Gelsenkirchen (ontworpen door Fred Janowski en Albrecht Egon Wittig, 1964-65), een belangrijk voorbeeld van naoorlogse protestantse architectuur; Bochum’s Gethsemane-Kirche (Otto Bartning, 1947-50), een “noodkerk” opgericht in de onmiddellijke nasleep van de bomaanslagen in oorlogstijd; en de opvallende Liebfrauenkirche in Duisburg (Toni Hermanns, 1958-71), met monumentale kerkverhalen in golvend glasvezel. Sommige van de sites van Manifesta hebben al alternatieve toepassingen gevonden - als ontmoetingshuizen voor sociale diensten of als ruimtes voor kunst, cultuur en onderwijs - die de weg wijzen naar hoe de kwestie van sluiting kan worden aangepakt.

De afbeeldingen en teksten in deze gids zijn gevonden op internet; de teksten zijn vertaald en bewerkt.

Vorbereidingsgroep studiereis: Ton van Namen, Jacques Prins en Harrie van Helmond.

Samenstelling gids: Harrie van Helmond en Fleur van den Heuvel (FAAM architects).

Heinz Bienefeld, architect

1926-1995

Bienefeld groeide op in Krefeld, als zoon van een meester-schilder. Na zijn militaire dienst en daaropvolgende gevangenschap in Groot-Brittannië van 1943 tot 1948, studeerde hij vanaf 1948 sacrale en seculiere architectuur aan de Keulse School voor Toegepaste Kunsten onder Dominikus Böhm. In 1952 werd hij Böhms meesterleerling en bleef tot 1954 zijn assistent. Als glas-in-loodkunstenaar maakte hij ramen voor de Mariakerk in Keulen-Marienburg, ontworpen door Dominikus Böhm, en voor de Theresiakerk in Keulen-Buchheim en de Annakerk in Keulen-Ehrenfeld, beide ontworpen door Gottfried Böhm. In 1954 maakte Bienefeld een studiereis naar de VS, waarna hij van 1955 tot 1958 voor Gottfried Böhm werkte en van 1958 tot 1963 in het architectenbureau van Emil Steffann. Daar ontmoette hij in 1961 Gisberth Hülsmann, met wie hij professionele ideeën uitwisselde en bevriend raakte. In 1963 vestigde Bienefeld zich als zelfstandig architect en werkte hij tot zijn dood in 1995 als freelancer. In 1984 nam hij de leerstoel van Georg Solms over aan de Faculteit Architectuur van de Universiteit van Wuppertal en was hij van 1986 tot 1987 docent aan de Hogeschool Trier. De architect/hoogleraar Nikolaus Bienefeld is zijn zoon.

Voor Bienefeld waren de principes van materiaal en vakmanschap in de bouw fundamenteel. Hij had deze principes leren kennen en waarderen tijdens zijn samenwerking met Dominikus Böhm en Emil Steffann, en hij nam ze over en ontwikkelde ze verder als leidende principes voor zijn eigen architectonische werk. Hij liet zich inspireren door de Italiaanse architectuur en bestudeerde zijn hele leven lang de ruïnes uit de oudheid, de gebouwen van de Renaissance (Andrea Palladio) en het hedendaagse modernisme (Carlo Scarpa). Hij bouwde huizen en kerken. Het ontwerp en de bouw van het Nagelhuis vestigde zijn reputatie als een architect die vormen en ruimtes van zijn gebouwen op een evenwichtige manier structureerde en integreerde in hun omgeving. Hiermee kon hij diverse ruimtelijke impressies creëren en bouwmaterialen tot in het kleinste detail ontwikkelen en verbinden.

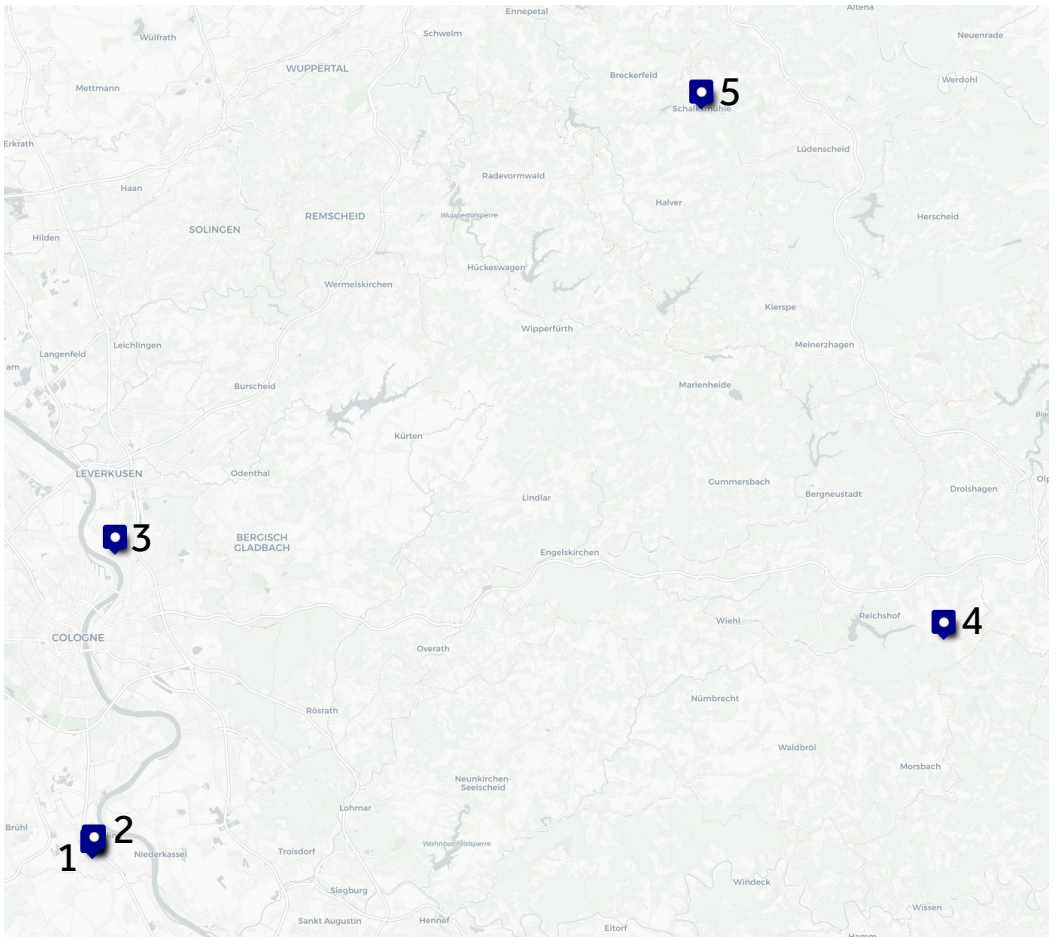
Publicaties over het werk van Heinz Bienefeld:

- Drawing collection A&U 588
- ANTIKE RADIKAL – HÄUSER UND KIRCHEN VON HEINZ BIENEFELD Deutsches Architekturmuseum (DAM), ISBN 978-3-939114-09-3

Legenda vrijdag

1. St. Andreaskerk
Eickholzer strasse 66, Keulen-
Wesseling
2. Huis Nagel
Pützstrasse & in der Flehcht,
Wesseling-Kledenich
3. Immanuelkerk
Bonhoeferstrasse 8, Keulen
4. Sint Bonfatiuskerk
Fritz schultestrasse 2, Reichshof
5. JUNG Gründervilla
Bergstrasse 37 Schalksmühle

1. St. Andreaskerk

Eichholzer strasse 66,
Keulen-Wesseling

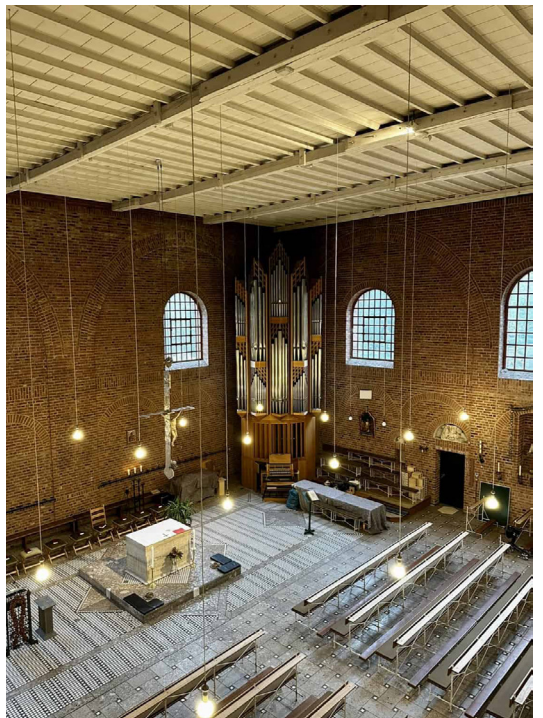
HEINZ BIENEFELD 1964-1968

Het betreft hier de uitbreiding van een bestaande kerk uit 1888. Om een directe verbinding tussen de uitbreiding en de oude kerk mogelijk te maken, werd de zuidmuur opengebroken en de vloer van de nieuwe bijna kubusvormige ruimte werd 72 cm lager gelegd. De buiten- en binnenmuren werden opgetrokken uit de stenen die vrij kwamen uit de sloop en verder soortgelijke roodbruine bakstenen. Architect Heinz Bienefeld werkte, in nauw overleg met de Keldenich-beeldhouwer Paul Nagel, de details van het nieuwe gebouw uit.

“Ons doel was om onder deze omstandigheden de kubus te ‘uitvinden;” zei Paul Nagel in 2002 tijdens een gesprek over de totstandkoming van de nieuwe kerk. De sleutel was om geen contrast te creëren met de oude kerk, terwijl er toch een volledig onafhankelijke structuur werd gebouwd. De verschillen tussen de twee kerken zijn duidelijk te zien in hun schaal en vorm: de oude kerk is een drieschepige ruimte die zich van oost naar west uitstrekt en een ribgewelf heeft, terwijl de nieuwe kerk een hal is met een vrijwel vierkante plattegrond (18,60 m x 21,27 m). De architectuur wordt bepaald door rechte lijnen, rechte hoeken en romaanse ronde bogen.

Het resultaat is een duidelijk gestructureerde ruimte met een zekere koele soberheid. Ondanks deze terughoudendheid heeft de architect op een creatief diverse manier de bestaande omstandigheden en de vorm van de oude kerk benut.

2. Huis Nagel Pützstrasse & in der Flecht, Wesseling-Kledenich

HEINZ BIENEFELD 1966-1970

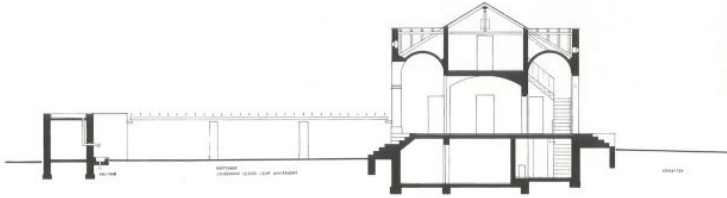
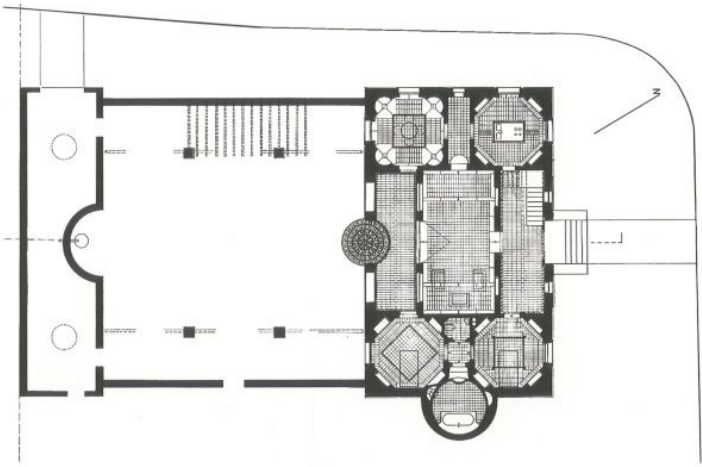
Huis Nagel is een belangrijk werk in het oeuvre van Bienefeld en, samen met de Sint-Andrieskerk, het gebouw dat het duidelijkst verwijst naar de oudheid en de renaissance. Typologisch en in de materiaalkeuze (bakstenen en mozaïeken) dienden de Romeinse villa en de Palladiaanse aanpassingen waarschijnlijk als model voor het huis.

Bienefeld paste deze modellen echter aan: zijn weergave van de oudheid is minder gedecoreerd, waardoor de constructie en het materiaal – een lokale baksteen met brede voegen – beter zichtbaar zijn.

Op de plattegrond, die vrijwel symmetrisch is in zowel lengte als breedte, vormt de rechthoekige woonkamer, die dezelfde proporties heeft als de rest van het gebouw, het middelpunt. Aangrenzend bevinden zich de tuinloggia met tongewelf en, aan de straatkant, de entreehal. In elke hoek van de begane grond bevindt zich een achthoekige ruimte met respectievelijk de keuken, de eetkamer en de slaapkamers.

Aan de achterzijde opent het huis zich naar een tuin, omsloten door bakstenen muren en een dubbele muur met een garage en een schuur. In deze verder onopvallende woonwijk heeft Bienefeld met het huis en de tuin een op zichzelf staande, introverte ruimte gecreëerd die de omgeving bijna volledig afsluit.

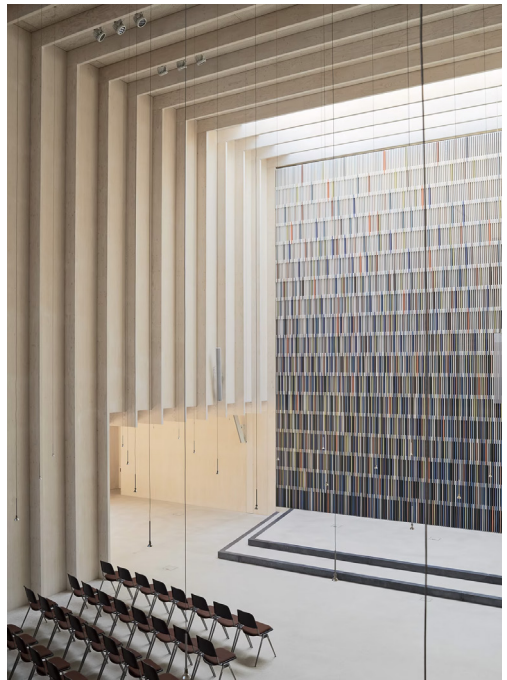
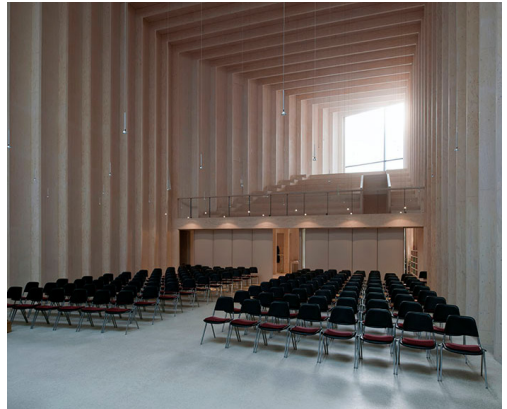
3. Immanuelkerk Bonhoeferstrasse 8, Keulen

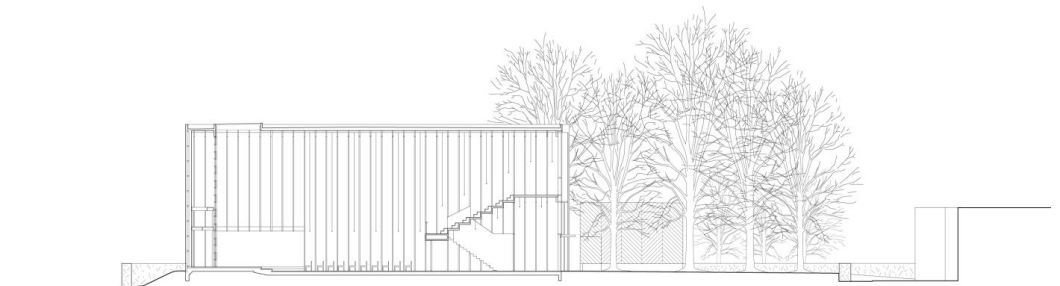
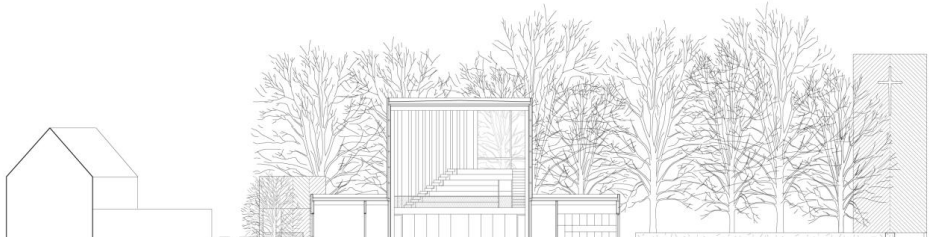
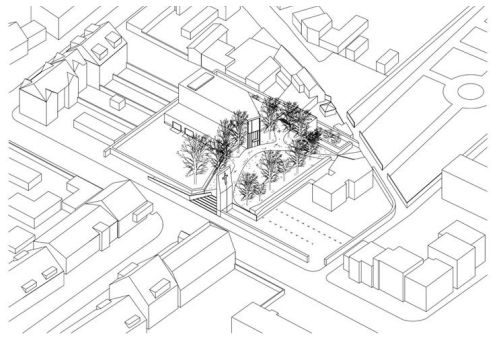
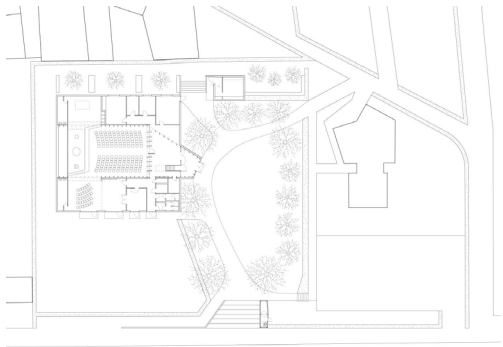
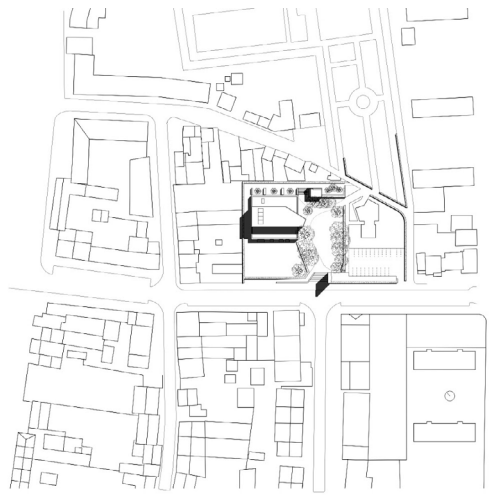
SAUERBRUCH HUTTON 2015

Het gebouwencomplex van de Evangelische parochie Brückenschlag in Keulen bestaat uit een kleine gebedskapel, een klokkentoren en de kerk zelf. Een bestaand bosje bomen fungeert als centrale ruimte en verbindt het geheel. Het biedt een statige entree en een beschutte, maar toch open ruimte voor parochieactiviteiten.

De toegang is via een lage trap, die wordt geaccentueerd door de prominente klokkentoren. Met zijn centrale schip en de ruimtelijke uitbreidingen aan weerszijden van het altaar, die in de hoofdruimte kunnen worden geïntegreerd, herinterpreteert de eenvoudige Immanuelkerk de klassieke basiliekvorm voor een kleine, moderne gemeente. Twee zijvleugels herbergen de sacristie, vergaderruimtes, een muziekkamer en een keuken; een galerij boven de foyer biedt extra zitplaatsen. Achter het altaar een kamerhoge wand van gekleurde houten latten in verschillende tinten; daarachter staat een orgel, afkomstig uit een andere kerk. Alle drie de onderdelen van het complex zijn aan de buitenkant bekleed met diagonale houten gevelbekleding, terwijl aan de binnenkant de geprefabriceerde houten panelen en kolommen zichtbaar blijven als een structurele schaal.

Het opvallende karakter van de Immanuelkerk komt onder andere voort uit het lichtontwerp, dat de altaarwand en het tegenoverliggende scherm accentueert, waar de schaduwen van de naburige bomen een natuurlijk contrast vormen met de kleurensamenstelling van het scherm.

4. Sint Bonifatiuskerk Fritz Schultestrasse 2, Reichshof

HEINZ BIENEFELD 1981

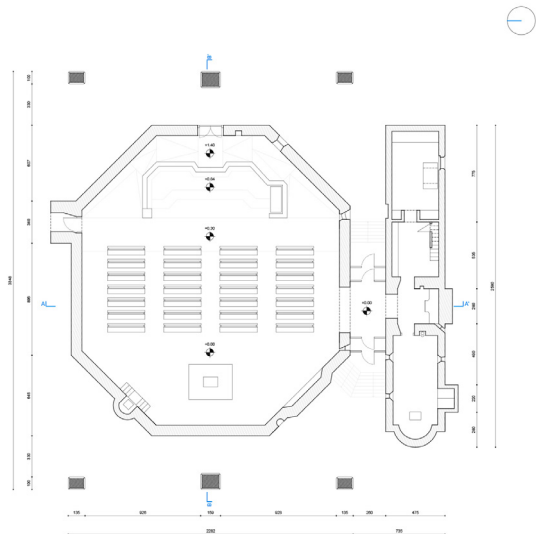
“De tent van God” is de term die in de Bijbel, met name aan het einde van het boek Exodus, wordt gebruikt om de plaats aan te duiden waar de heilige symbolen worden bewaard en die daardoor de goddelijke en spirituele “aanwezigheid” symboliseert.

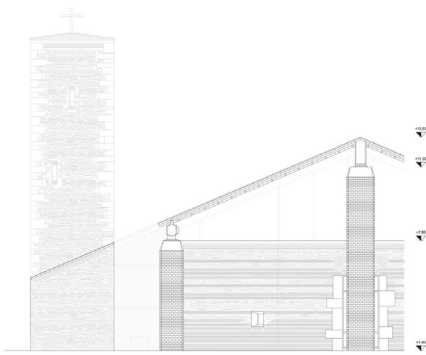
Het beeld van de “tent” is een sacraal en architectonisch symbool geworden. De Sint-Bonifatiuskerk kan op dezelfde manier worden geïnterpreteerd, als een zoektocht naar de perfecte architectonische vorm.

Bienefeld benadrukt de schoonheid van zijn werk in de details, verscholen in de nauwgezette aandacht voor de constructie van drempels en randen, in de overgangspunten, voor die onmerkbare grens tussen verschillende ‘werelden’, tussen binnen en buiten, oud en nieuw.

Het verfijnde teken van vakmanschap komt tot uiting in de subtiele verwijzing naar het oude, in de dialectiek tussen de plaatsing van de achthoekige muur en de grote overkapping.

De uitputtende zoektocht naar de exacte vorm van het werk geeft het architectonische object een passende en precieze expressie en proportie, waardoor zelfs de incidentele bezoeker de totale sacraliteit en stille schoonheid van deze architectuur kan herkennen.

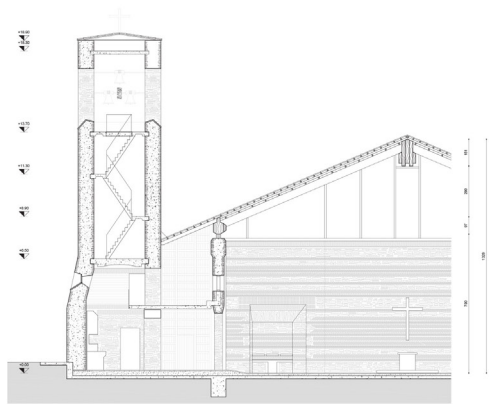

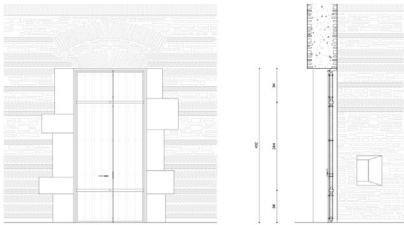
Elevation
Scale: 1:50

Wall system

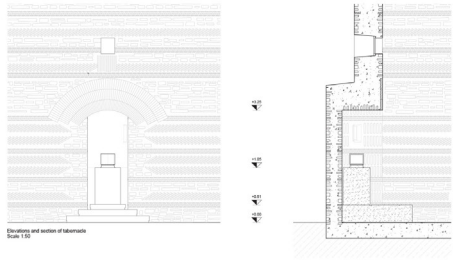
The masonry system has a considerable thickness, 65 cm, and this characteristic is highlighted in several places, thanks to the horizontal cavities and recesses, such as in a niche, the altopiano, the stone step and the isolated windows. The structural wall mass runs up through a highly refined ordinariness of texture, where rows of horizontally or alternately reduced bricks alternate with rows of Roman bricks, which are used to level or divide rows, forming rounded masonry panels.

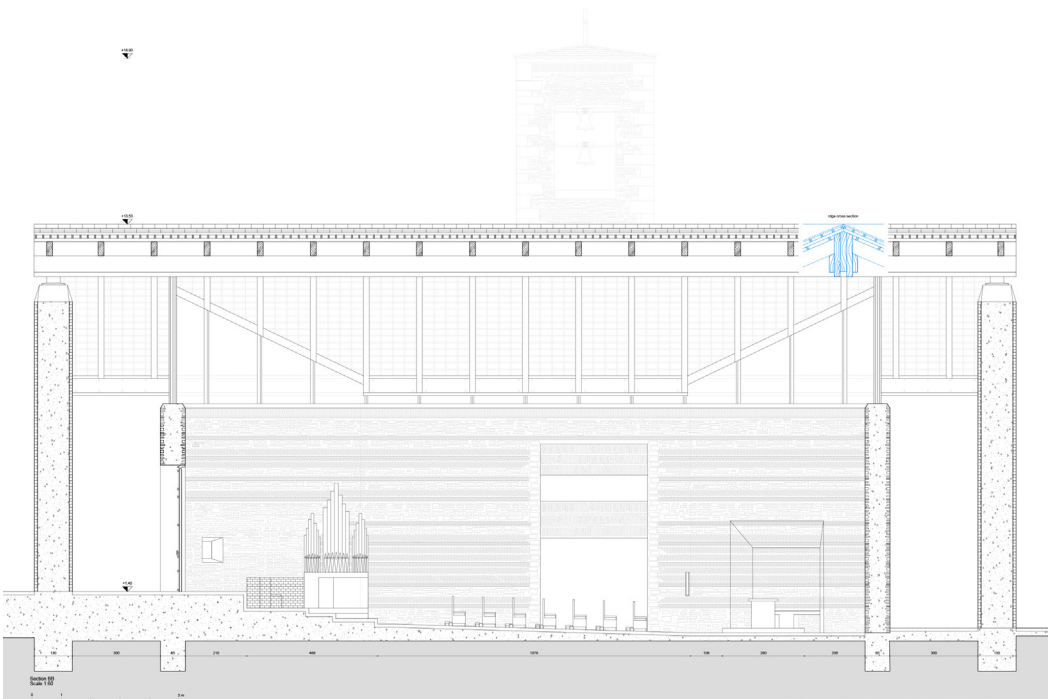
Section AX
Scale: 1:50

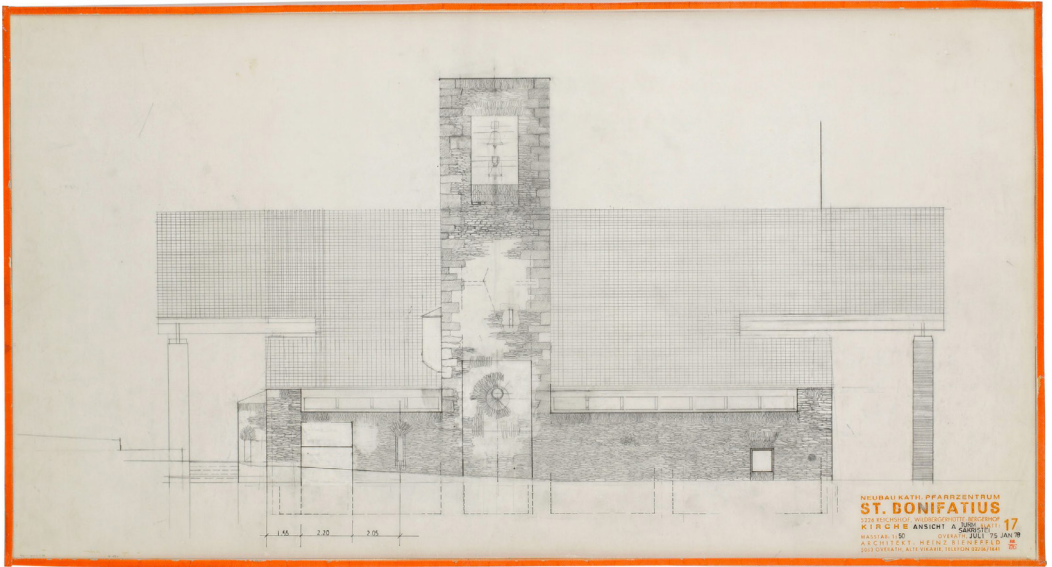
Elevation and section of front door
Scale: 1:50

Elevation and section of window
Scale: 1:50

Section BB

5. JUNG Gründervilla, Bergstrasse 37 Schalksmühle

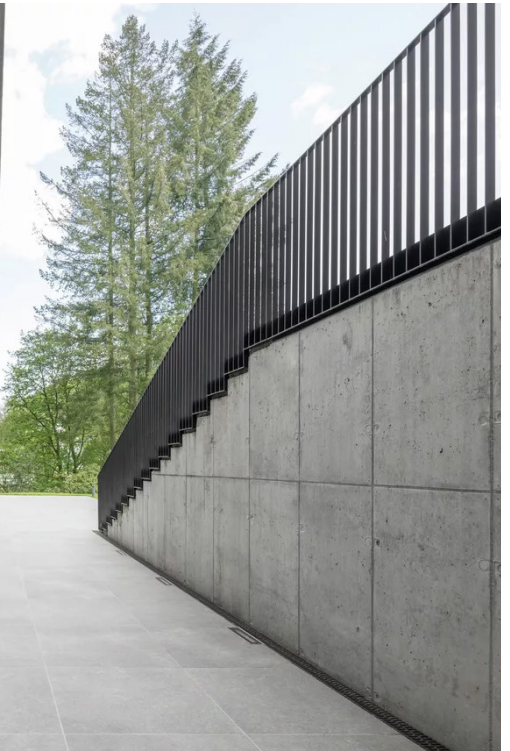
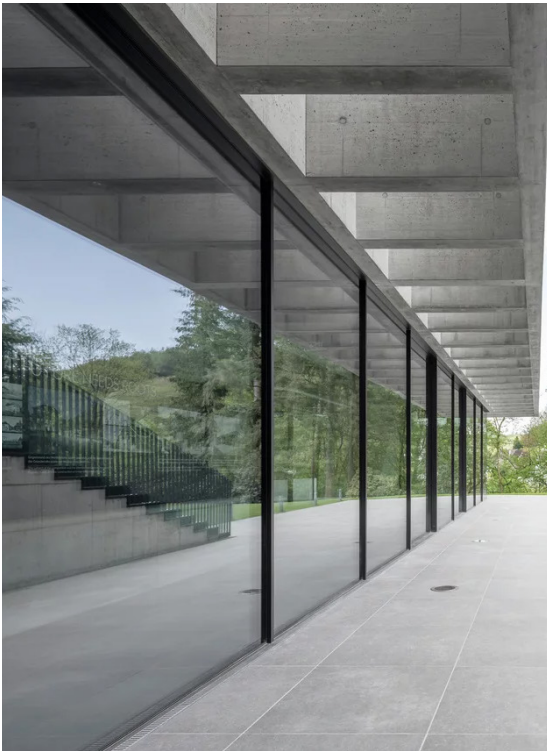
NEHSE & GERSTEIN ARCHITEKTEN 1920-1925

De JUNG-oprichtersvilla, ooit de residentie van bedrijfsoprichter Albrecht Jung, is getransformeerd tot een multifunctioneel gebouwencomplex. De renovatie van de historische villa uit 1928 en de toevoeging van een modern paviljoen creëren een ruimte die dienst doet als denktank, ontmoetingsplaats en servicecentrum.

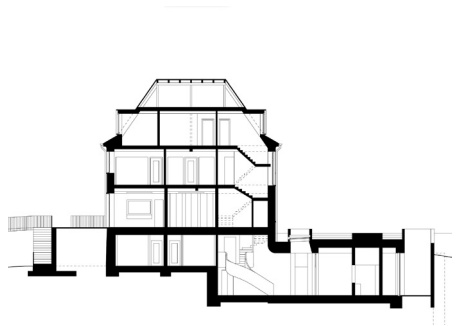
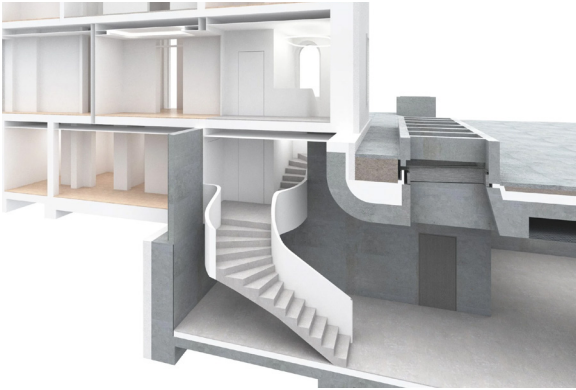
De historische villa, gebouwd in de Gründerzeit-stijl, is zorgvuldig gerenoveerd en grotendeels in de oorspronkelijke staat hersteld. Aanpassingen uit de afgelopen decennia zijn teruggedraaid en de oorspronkelijke raamindeling is hersteld. Dankzij de ligging op de heuvel is de voormalige kelder omgebouwd tot een volledige verdieping met ruime werkplekken. Het interieur van de begane grond is tijdloos, met lichte houten vloeren, een harmonieus kleurenschema en eenvoudige inbouwmeubelen. De bovenverdieping biedt extra kantoorruimte, terwijl de zolder twee appartementen herbergt.

Het moderne paviljoen, dat zich qua ontwerp duidelijk onderscheidt van de villa, is met het oude gebouw verbonden door een sculpturale stalen trap. Het nieuwe gebouw kenmerkt zich door een cassetteplafond, zichtbaar beton en glas, en herbergt de zogenaamde kaartverkoophal: een grote, flexibel inzetbare ruimte. De architectuur van het nieuwe gebouw is minimalistisch met een enkele dominante kolom in de vorm van een omgekeerde piramide die het betonnen dak ondersteunt en de krachtenstroom volgt.

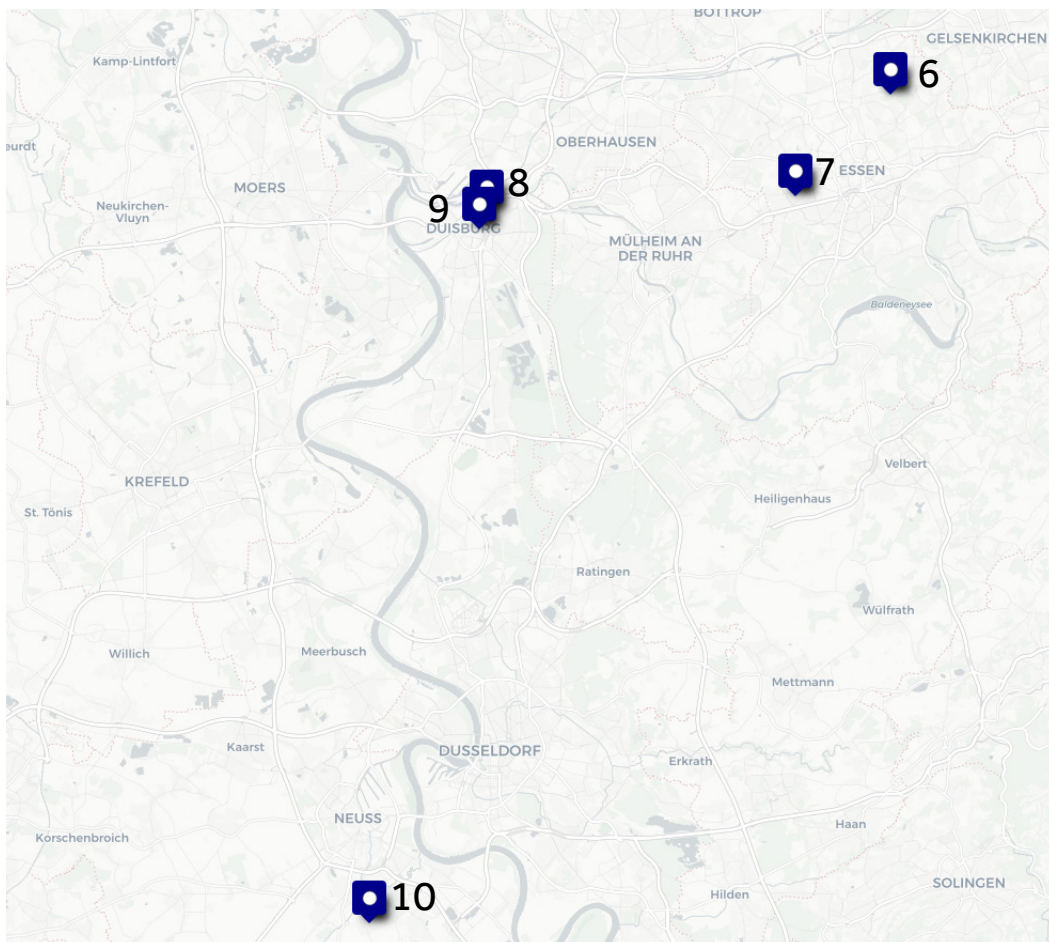

Legenda zaterdagdag

- Centrale tentoonstellings depot van het Ruhrmuseum
Zeche Zollverein
- Sint Antoniuskerk
Kölnerstrasse 33, Essen
- Museum Küppersmühle
Philosophenweg 55, Duisburg
- Onze-Lieve-Vrouwekerk
König Heinrich Platz 3, Duisburg
- Sint Pauluskerk, Maximilian
Kolbestrasse 4, Weckhoven

6. Centrale tentoonstellingsdepot van het Ruhrmuseum, Zeche Zollverein

PLANNINGHAUS 2021

Ooit de grootste kolenmijn van Europa, heeft het Zollverein-complex in Essen de afgelopen vijftig jaar een opmerkelijke transformatie ondergaan. Wat ooit een landschap van verlaten industriële gebouwen was, is nu een laboratorium voor hedendaagse architectuur, met werken van Rem Koolhaas, Norman Foster en SANAA. Hun ingrepen slaan een brug tussen het industriële verleden van de locatie en de toekomst die eraan wordt voorgesteld. De UNESCO-werelderfgoedlocatie, die zich uitstrekt over 100 hectare, is een wereldwijd voorbeeld geworden van adaptief hergebruik en herdefinieert wat het betekent om industrieel erfgoed te behouden. In deze context is er het Ruhrmuseum met zijn enigmatische collectie, het Schaudepot. Gevestigd in de voormalige zoutfabriek van het complex, imponeert het museum niet alleen met zijn collectie, maar ook met zijn architectuur, die een industrieel gebouw uit de jaren 60 transformeert tot een levendige culturele locatie.

De geschiedenis van het totale complex gaat terug tot 1847, toen de eerste mijn er in bedrijf werd genomen. Samen met een imposante cokesfabriek werd het terrein het grootste en modernste industriële complex van Europa in die tijd. Gedurende de volgende 150 jaar werd Zollverein voortdurend hervormd, inspelend op de industriële vraag en met de integratie van nieuwe structuren. In de jaren 30 kreeg het zijn meest herkenbare identiteit door gebouwen ontworpen door de Duitse architect Fritz Schupp, wiens

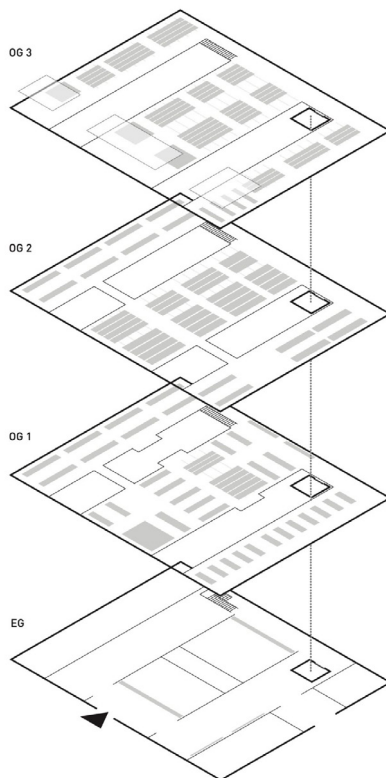
rationele, Bauhaus-geïnspireerde vormen het landschap herdefinieerden. Van al deze mijnen was schacht 12 – voltooid in 1932 – een technisch en architectonisch meesterwerk, waarmee Zollverein de titel “de mooiste kolenmijn ter wereld” verdiende. Tegen de tijd dat de mijn in 1986 haar deuren sloot, had het complex bijna 240 miljoen ton steenkool geproduceerd.

De museumcollecties zijn nu dus gehuisvest in de voormalige zoutfabriek, een beschermd historisch pand. Het gebouw, opgetrokken uit gewapend beton zonder kelder en bekleed met 25 centimeter dik gepleisterd metselwerk, werd in 1959 ontworpen als onderdeel van de cokesfabriek van Schupp en in 1961 in gebruik genomen. Gelegen aan de westelijke rand van het complex, maakte het gebouw deel uit van een productielijn die de zoutfabriek, opslag- en laadfaciliteiten omvatte.

Sinds de jaren 1880 hadden cokesfabrieken in het Ruhrgebied een “zwarte” en een “witte” kant”: steenkool werd aan de ene kant omgezet in cokes voor de ijzerproductie, terwijl chemische bijproducten werden omgezet in ammoniak, zwavelzuur en zouten die zowel de landbouw als de explosievenindustrie ondersteunden.

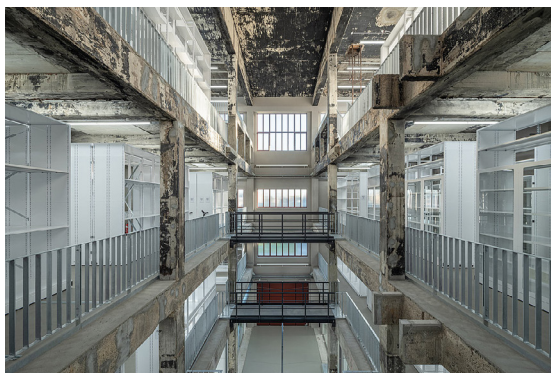

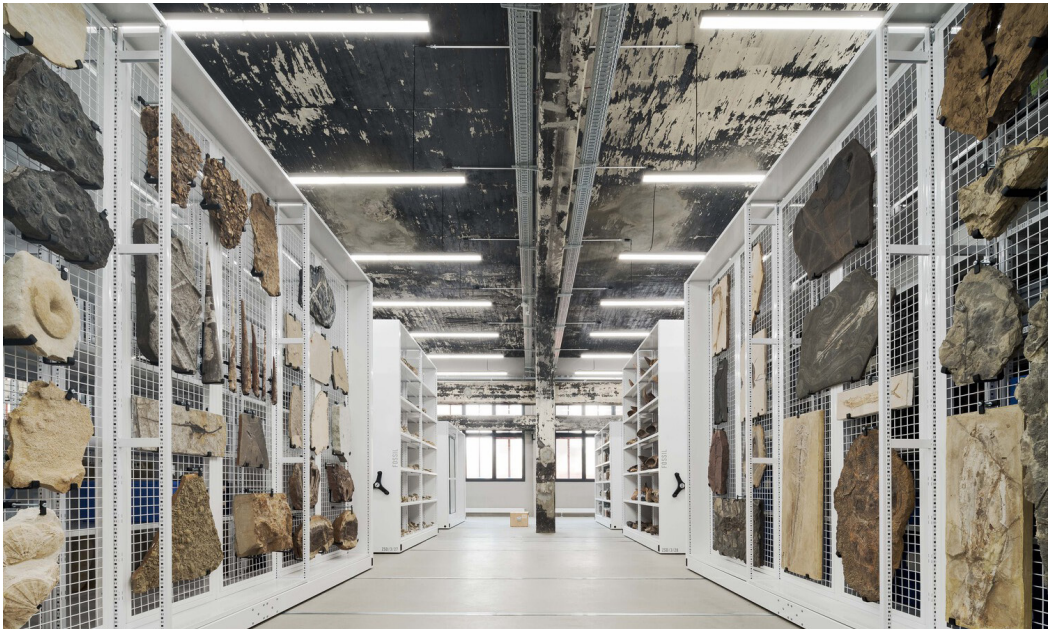
Het hier geproduceerde ammoniumcarbonaat bereikte zelfs huishoudens en diende als basis voor het bakpoeder dat door August Oetker werd ontwikkeld. Na decennia van productie sloot de fabriek echter in de jaren 70 haar deuren en het imposante gebouw, dat ooit 120 ton per dag produceerde, werd een opslagplaats – totdat de gehele cokesfabriek in 1993 definitief de deuren sloot. In die zin belichaamt de Zoutfabriek de dialectiek van de industriële moderniteit: enerzijds maakt ze voedselproductie en daarmee het voortbestaan van de mensheid mogelijk; anderzijds draagt ze het potentieel in zich om diezelfde mensheid te vernietigen.

Aan de buitenkant oogt het functionalistische gebouw uit de jaren 60 ingetogen, volgens het principe "vorm volgt functie". Binnen vormen de monumentale ruimtes echter een dramatisch decor voor de collecties van het Ruhrgebied. Achter de gevel reiken twee atriums tot 18 meter hoog, waardoor de betonnen constructie en de verbindende bruggen zichtbaar zijn. Dit interieur is volledig bewaard gebleven, incl. de sporen van het gebruik. Het ruwe constructieframe contrasteert nu met de nieuwe vloer en de geïsoleerde buitenmuren, afgewerkt met een uniforme, vochtregulerende pleisterlaag. De transformatie van de fabriek tot museumdepot vereiste ook verdere aanpassingen: openingen in het plafond werden dichtgemaakt en nieuwe scheidingswanden en ramen werden toegevoegd voor kantoren, technische ruimtes en personeelsfaciliteiten.

De bezoekers lopen van boven naar beneden. De reis door de tijd, die de niveaus natuur, cultuur en geschiedenis omvat, begint chronologisch met de oudste geologische exemplaren en loopt via archeologie en collecties uit de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd door tot het gebied van de industriële en hedendaagse geschiedenis van de afgelopen 200 jaar.

7. Sint Antoniuskerk, Kölnerstrasse 33, Essen

RUDOLF SCHWARZ 1959

Schwarz kwam bij het ontwerp tot een geometrische en, zoals hij het zelf noemde, "grote en objectieve orde". Op de terugliggende hoek van het kruispunt in Essen plaatste hij positieve en negatieve kubussen verspringend volgens een coördinatensysteem. Toen hij dit gebouw beschreef als een "bewandelbaar kristal", streefde hij naar een "beeld" van de wereld die geschiedenis en orde bezat nog vóór de mensheid. In Essen implementeerde Schwarz het principe van structuur en invulling – een gewapend betonnen skelet met invullingen van glas, natuursteen of baksteen, consequenter dan in al zijn andere nieuw gebouwde kerken. Met uitzondering van de minimaal hellende daken werden alle ruimtelijke grenzen ontwikkeld vanuit een vierkant raster: betonnen frames van 25 centimeter breed en invullingen van 150 centimeter breed. Hiermee actualiseerde Schwarz de modulaire rationaliteit, zoals die in de Renaissance werd besproken als een uitdrukking van goddelijke perfectie, voor het compromisloze naoorlogse modernisme.

Een T-vormige ruimtelijke configuratie is ingeschreven in de vierkante plattegrond. Op de kruising van het schip en het transept ontstond zo een kruising met een (vrijwel) centraal gelegen altaar. De kruising, begrensd door een vlakke muur, omvat tegelijkertijd het basisvierkant van de gehele ruimtelijke opstelling, gerelateerd aan het vierkante schema van romaanse basilieken. Vierkanten van drie bij drie meter, ter grootte van de kruising, vullen het gehele vierkant.

De zijbeuken vormen onafhankelijke liturgische ruimtes, die slechts verlicht

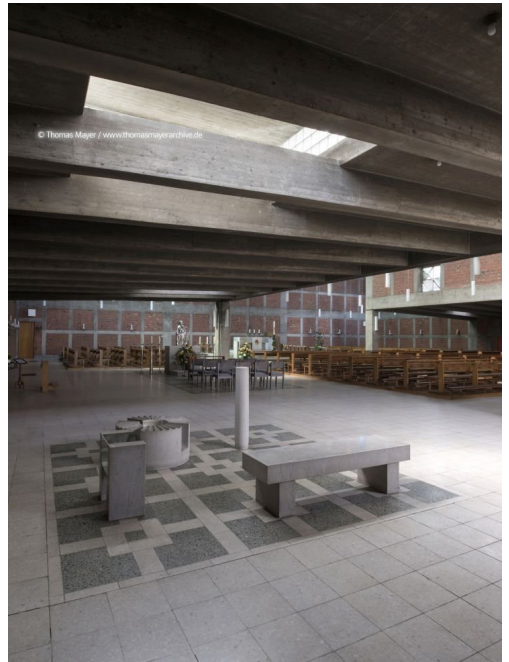
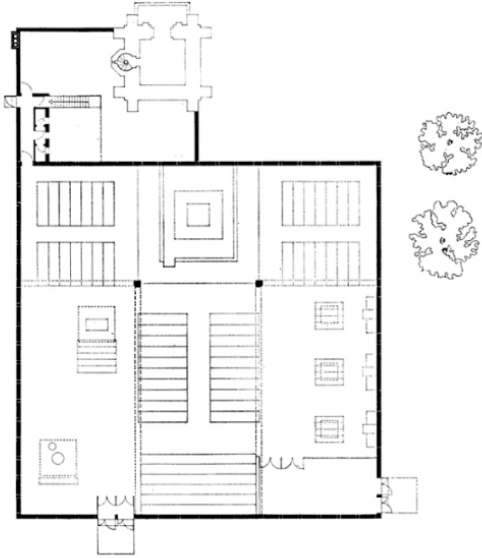
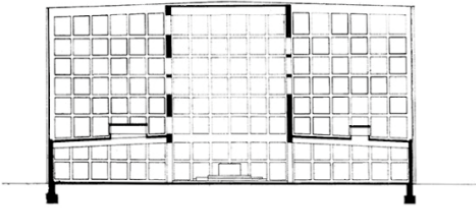
worden door ondiepe dakramen: in de linkerbeuk een ruimte voor de doop en een ruimte voor de Mariaverering; in de rechterbeuk oorspronkelijk drie halve ruimtes voor de biecht en een halve ruimte voor de entreehal. Dat het toch al korte schip meer als onderdeel van een centrale ruimte wordt ervaren, is mede te danken aan de indeling.

Bezoekers betreden de kerk via twee onopvallende ingangen in de zijbeuken en bereiken het centrale deel van het schip pas via een route die zich meerdere malen kronkelt. Dit laatste wordt verder verkleind door de ruimte voor het orgel en het koorpodium. De kerk is naar het westen gericht en opent zich naar de gemeenschap op het punt met de snelste toegang. De buitenkant onthult het "rasterwerk" of "raamwerk" als een driedimensionale "kubus". Deze is opgevuld met bakstenen of in totaal 112 ramen, verdeeld over vier kwadranten. Schwarz demonstreerde in dit ontwerp ook de materiële en constructieve eerlijkheid van het brutalisme, waardoor de interne structuur van buitenaf leesbaar is. In tegenstelling tot het hoge schip en het aangrenzende transept – die samen een T-vorm vormen – zijn de zijbeuken (twee reeksen van twaalf vierkanten) laag en raamloos, een kenmerkend element van Schwarz' werk. Deze zone wordt gescheiden van de lichtbeuk door een hogere balk.

Typologisch gezien is het een basiliek met een transept, maar het ruimtelijke effect, bepaald door het framework, lijkt nauwelijks op dat van historische basilieken.

Publicaties over het werk van Rudolf Schwarz:

- <https://winhov.nl/local-heroes/>
- Rudolf Schwarz and the monumental order of things, Adam Caruso e.a., ISBN 9783856763626

8. Museum Küppersmühle, Philosophenweg 55, Duisburg, uitbreiding

HERZOG & DE MEURON 2021

Vanaf 25 september 2021 is de uitbreiding van het museum geopend. De voormalige industriële gebouwen waren al eerder naar ontwerp van Herzog & De Meuron herbestemd tot museum.

Met de presentatie van werken uit de Ströher-collectie op een extra ruimte van 2.500 m², wil het MKM een centrale locatie zijn voor Duitse en Europese naoorlogse kunst. Er worden zo'n 300 werken tentoongesteld, die de periode van direct na de oorlog tot heden bestrijken.

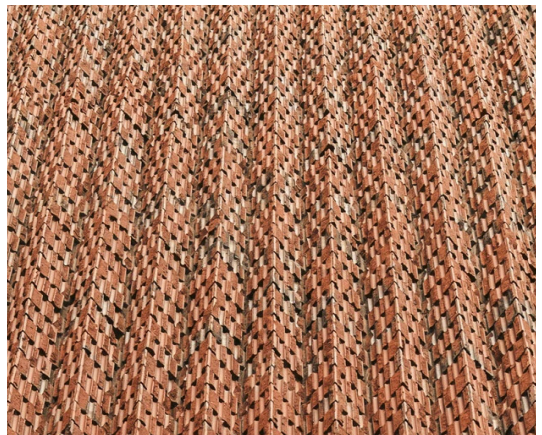
Het uitbreidingsproject werd in 2013 gestart, met de familie Ströher als opdrachtgever. Een haalbaarheidsstudie, uitgevoerd door Herzog & de Meuron, onderzocht toen de mogelijkheden van de locatie onder de huidige omstandigheden. Het resulterende project is een radicaal nieuwe start. Het oorspronkelijke idee van een verlichte kubus, balancerend op de silo's en van verre zichtbaar, is verworpen. In plaats daarvan is een gebouw gemaakt waarvan de afmetingen en materialen aansluiten bij de historische bakstenen gebouwen langs de kade. De nieuwe structuur completeert zo het bestaande museumcomplex op een visueel passende manier en vormt een waardige afsluiting van de rij gebouwen langs de kade. Op het eerste gezicht lijkt het alsof het nieuwe gebouw er altijd al heeft gestaan.

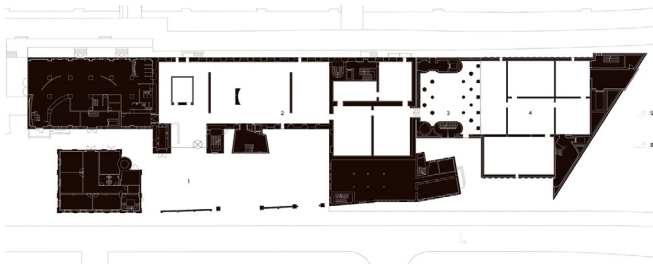
De nieuwe structuur bestaat uit drie delen met een hoogte van respectievelijk circa 33,5, 30,5 en 27,5 meter. Twee delen bevatten de tentoonstellingsruimtes, het derde deel biedt toegang en huisvest nutsvoorzieningen en faciliteiten voor kunsttransport. Met vijf verdiepingen, waarvan één ondergronds, bedraagt de vloeroppervlakte circa 4.900 vierkante meter, naast de tentoonstellingsruimtes van ongeveer 2.500 vierkante meter.

De vormgeving werd in belangrijke mate beïnvloed door een bouwverbod binnen veertig meter van de snelweg. Er wordt optimaal gebruik gemaakt van de beschikbare ruimte. De opstelling van de tentoonstellingsstructuren – het hoogste van de drie delen en het kleinere, eraan grenzende deel – volgt het verloop van de bouwvrije zone, terwijl een van de gevels van het derde deel langs de grens ervan loopt. De toevoegingen blijven duidelijk herkenbaar. Op het hoogste punt (het bovenste niveau van het grotere tentoonstellingsgedeelte) is de nieuwe structuur qua hoogte verwant aan het bestaande hoofdgebouw.

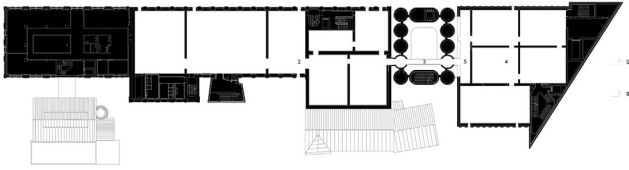
De uitbreiding wordt rechtstreeks verbonden met de bestaande tentoonstellingsruimtes door bruggen die door de silo's op de eerste en tweede bovenste verdieping gaan, waardoor bezoekers ononderbroken toegang hebben tot het hele museum. De hoogte van de nieuwe tentoonstellingsruimtes is eveneens afgestemd op de bestaande galerijen. De silo's worden niet alleen omgevormd tot elementen die het oude met het nieuwe verbinden, ze huisvesten ook aparte tentoonstellingsruimtes.

De originele materialen zijn echter behouden, omdat de silo's een onmisbaar 'sculpturaal' onderdeel vormen van de Küppersmühle als industrieel monument. Lang gereduceerd tot dit historische en esthetische aspect, krijgen ze door de renovatie een nieuwe functie als toegangswegen en tentoonstellingsruimtes. Zes binnensilo's waren al verwijderd. Nu, met het openleggen van het plafond op de begane grond en de plaatsing van de bruggen, is de gehele ruimte zichtbaar voor bezoekers. Bovendien zijn de silo's vanuit sommige tentoonstellingsruimtes te zien.

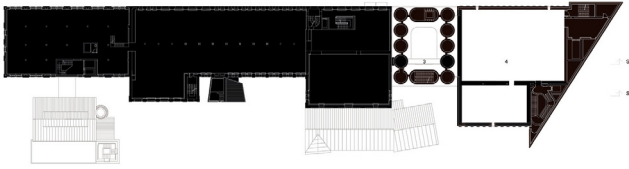

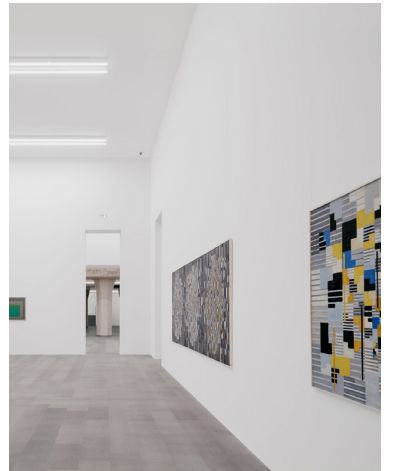
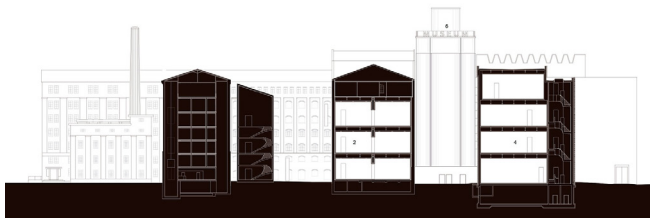
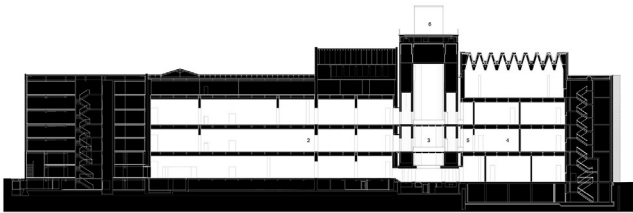
begane grond

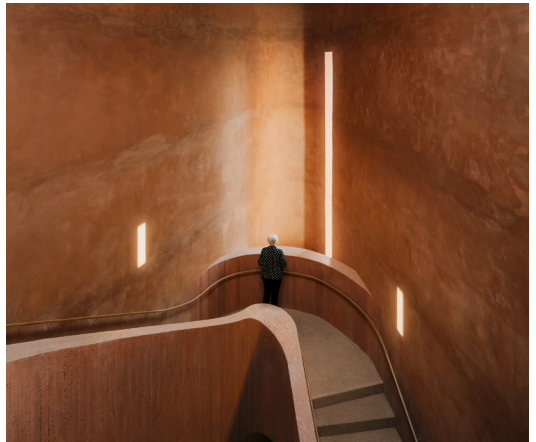
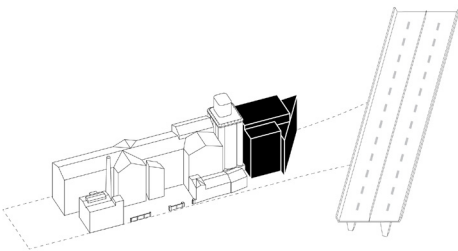
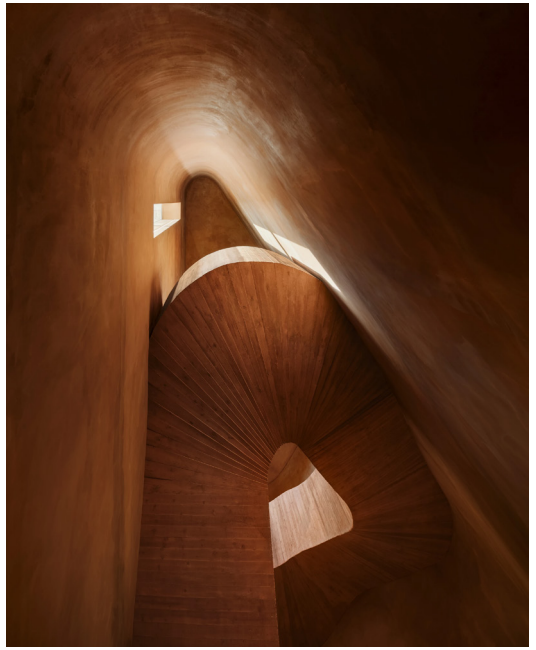
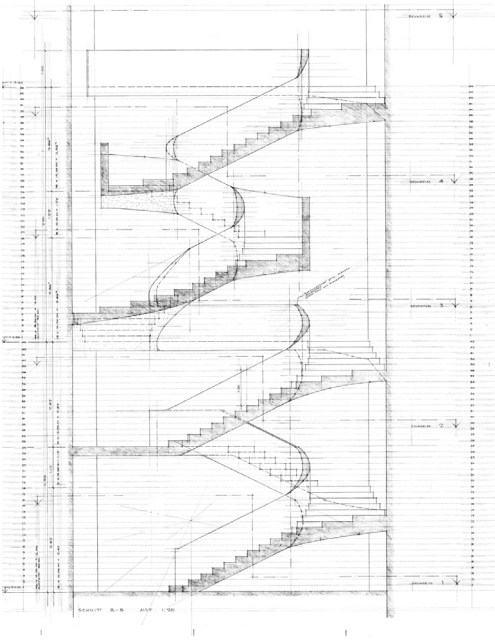
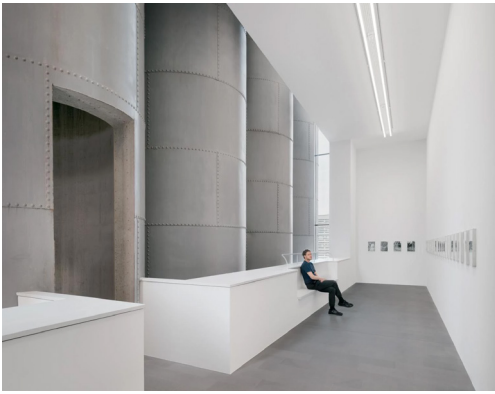

1e verdieping

2e verdieping

9. Onze-Lieve-Vrouwekerk, Köning Heinrich Platz 3, Duisburg

TONI HERMANN'S 1958-1961

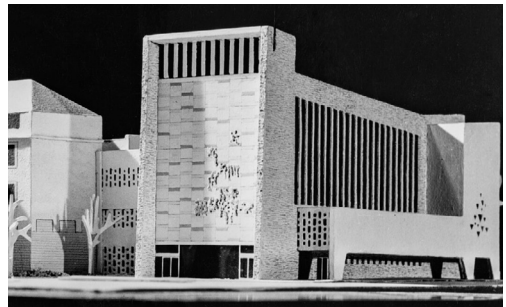
Deze kerk met twee boven elkaar gelegen kerkzalen verving de oude parochiekerk, die tijdens de Tweede Wereldoorlog was verwoest. Inmiddels is de bovenzaal niet meer in gebruik voor kerkdiensten maar voor culturele evenementen.

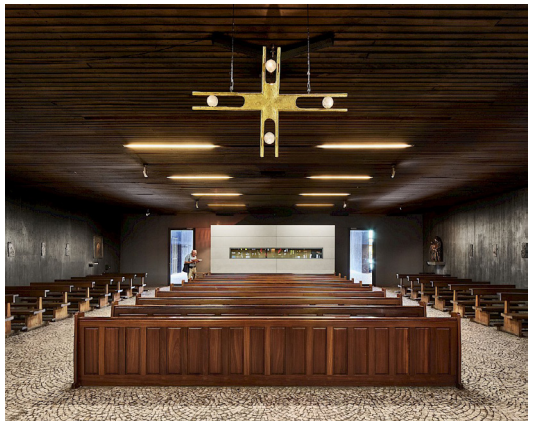
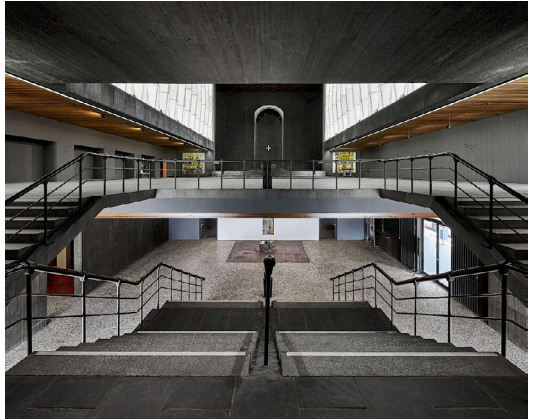
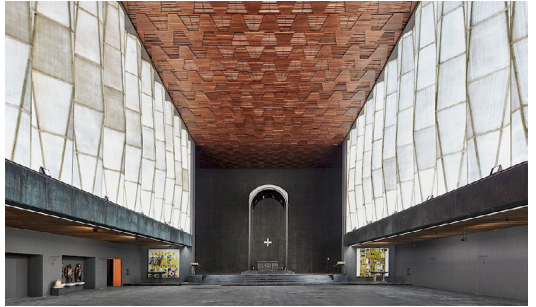
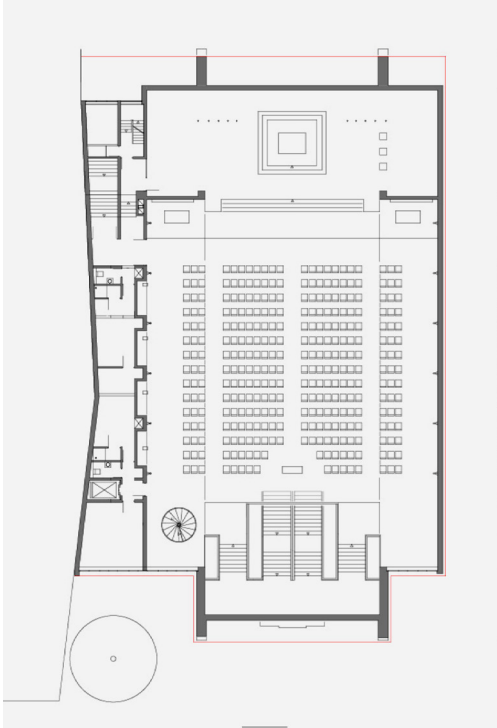
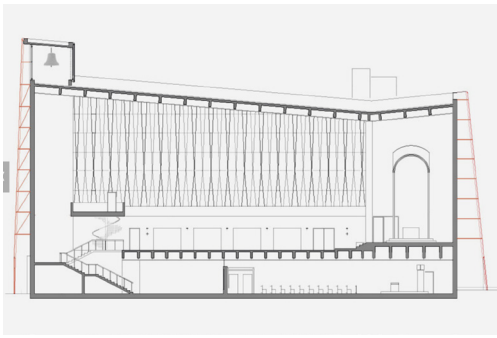
De architectonisch expressie van het exterieur is nogal gewijzigd in de loop van de tijd, de maquette toont al een andere uitwerking dan het gerealiseerde gebouw, dat vervolgens nog eens behoorlijk is versoerd in de loop van de tijd. De hoofdingang wordt gemarkeerd door een hoge en brede rechthoekige toegangstoren, van waaruit de Onze-Lieve-Vrouwekerk, met zijn zacht hellende schip en platte dak, toegankelijk is. Boven de benedenkerk vormen uitstekende zijbeuken en transepten een overdekte loopbrug.

De twee verdiepingen tellende, rechthoekige structuur werd gebouwd met een in de lengte georiënteerde stalen frameconstructie.

Het interieur van de bovenkerk wordt gekenmerkt door een ruime bovenkerk, verlicht door slechts 10mm dikke gevouwen polyester gevelpanelen. Bijzonder is dat de voormalige inrichting van het Vaticaanpaviljoen van de Wereldtentoonstelling van Brussel in 1958, waaronder glas-in-loodramen, muurschilderingen, mozaïeken en andere elementen zoals het altaar met baldakijn en kruis, in deze Onze-Lieve-Vrouwekerk is verwerkt.

Als onderdeel van hervormingen werd de kerk samengevoegd met andere parochies in Duisburg en werd het gebouw door de katholieke kerk verlaten. Om het te behouden, werd in 2007 de Burning Bush Foundation opgericht, genoemd naar het reliëf op de hoofdgevel. De renovatie, die in 2013 werd voltooid, werd uitgevoerd door architect professor Hannes Hermanns, de zoon van de oorspronkelijke bouwer. Terwijl de benedenkerk een gebedshuis bleef, wordt de bovenkerk nu gebruikt als kunst- en cultuurcentrum.

10. Sint Pauluskerk, Maximilian Kolbestrasse 4, Weckhoven

FRITZ SCHALLER 1968

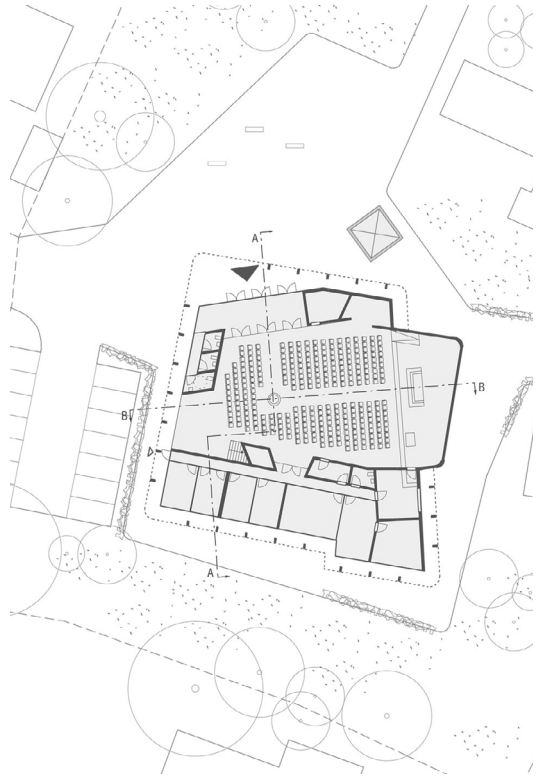
De Sint-Pauluskerk in Neuss-Weckhoven werd in de jaren 60 gebouwd naar een ontwerp van architect Fritz Schaller in samenwerking met constructeur Stefan Polónyi. Op het bijna vierkante terrein bevinden zich ook een pastorie, een jeugdcentrum en een bibliotheek.

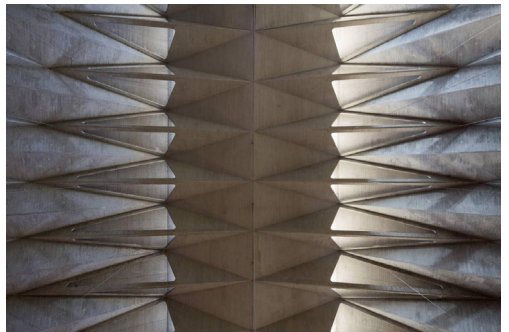
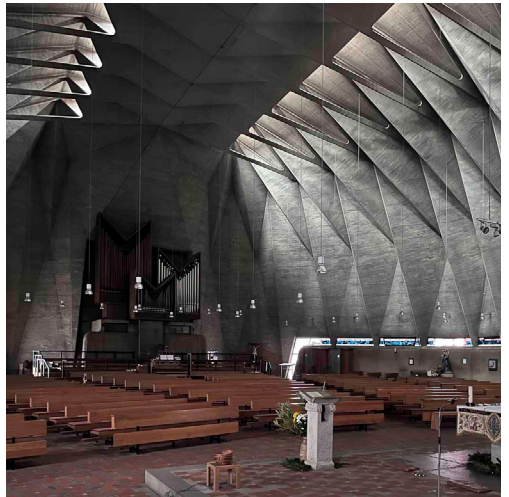
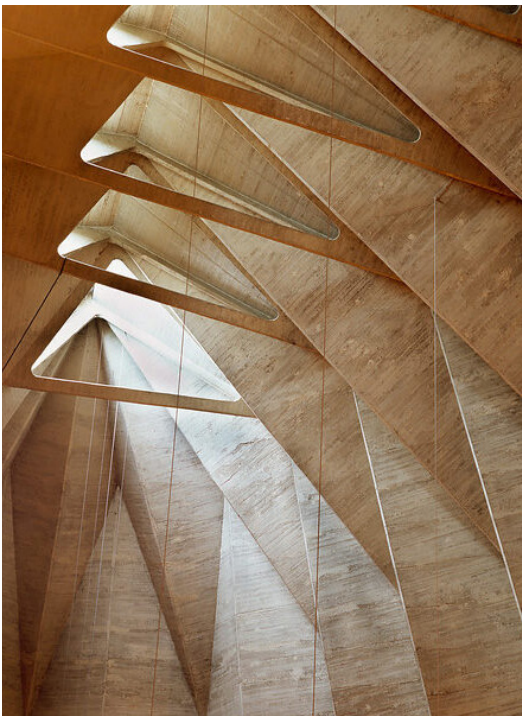
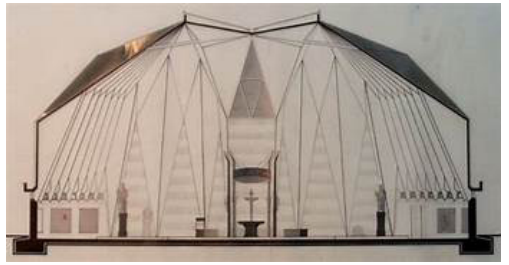
Het sculpturale kerkgebouw onderscheidt zich door zijn ongebruikelijke tentvormige constructie van gewapend beton, die doet denken aan de "kristallijn-plastische" kerkarchitectuur van de naoorlogse periode. Boven de basis is het gebouw bekleed met koperen platen over een houten onderlaag. De vrijstaande, spitse klokkentoren is via een ondiepe loopbrug met de kerk verbonden en is eveneens een constructie van gewapend beton, bekleed met koperen platen. Aan de westzijde mondt de constructie uit in een grote, massieve betonnen plaat die de ingangspoort herbergt.

Het interieur van de Sint-Pauluskerk is ontworpen als een kolomvrije hal, waarbij de binnenwanden van de constructie van gewapend beton zichtbaar zijn gelaten. Het enige raam in de gevel is een driehoekig raam in de altaarmuur. Extra verlichting is er door twee smalle raamstroken boven de plinten aan de zijkanten, twee kleine dakramen in het altaargedeelte en langwerpige lichtvensters in het dak.

Publicaties over het werk van Fritz Schaller:

- https://de.book-info.com/author/Emanuel_Gebauer.htm
- <https://de.book-info.com/series/Stadtsipuren%2C+Denkm%C3%A4ler+in+K%C3%B6ln.htm>
- ISBN-13: 978-3-7616-1355-9

AetA